

У відповідальності є таємниця – розкриття істинного буття, що обумовлене викликами реальності. Таємниця відповідальності аналогічна таємниці смерті. Ж. Бодрийяр стверджує, що сам по собі виклик є спокусою. Виклик призводить до кінця всякого контракту, всякого обміну під керівництвом закону, все це він заміняє деяким пактом, вищою мірою умовним та ритуалізованим, зобов'язанням відповідати. Зважаючи на ідеї Ж. Бодрийяра, але уникаючи межових позицій, та екстраполюючи ідеї на рівень соціальних практик, можна розглядати відповідальність як породження спокуси виклику, що у свою чергу також є спокусою. Відповідальність мерехтить, породжує сенс буття в ситуації, інтегрує та розпорошує, перетворюється на своєрідну гру, що має силу спокуси. Це відбувається тому, що зростає необхідність творчої відповідальності, і це є відповідальність, перш за все, перед собою самим за реалізацію власного життєвого проекту, коли я є автором власного життя, а не просто відтворюю певні моделі, що стає також проблематичним в умовах сучасної реальності, оскільки моделі втрачають свою актуальність. Але ми не применшуємо ролі відповідальності перед іншими, відповідальності нас за майбутнє людство і перед ним. Підкреслимо, що відповідальність присутня в миттєвостях, у ситуаціях, які змінюють одна одну, в цих миттєвостях реалізуються певні соціальні практики, і відповідальність набуває такої характеристики як “мерехтіння”. Але кожний момент – це виклик, момент спокуси авторством в ситуації. Таким чином, спокуса є більш актуальним та дієвим заклик до відповідальності в умовах сучасної реальності. Але при цьому метафізичний страх, що є невід’ємною характеристикою людського буття, уходить в підґрунтя, в основу сприйняття світу людиною.

Список використаних джерел

1. Бодрийяр Ж. Соблазн / Ж. Бодрийяр; [пер. с франц. А. Гараджи]. – М.: Изд-во Ad Marginem, 2000. – 318 с.
2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас; [пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко]. – К.: Лібра, 2001. – 400 с.
3. Кьєркегор С. Страх и трепет / С. Кьєркегор. – М.: Республика, 1993. – 354 с.
4. Липовецькі Ж. Ера пустоти. Ессе о современном индивидуализме / Ж. Липовецькі; [пер. с франц. В.В. Кузнецова]. – СПб.: “ВЛАДИМИР ДАЛЬ”, 2001. – 330 с.
5. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: опыт феноменологической онтологии / Ж.П.Сартр; [пер. с франц. В.И.Колядко]. – М.: Республика, 2004. – 639 с.
6. Тиллих П. Систематическая теология: в 3-х т. Т.1–2 / П.Тиллих; [пер. с нем. Т.Лифинцева, О.Газизова, В. Ошеров]. – СПб.: Университетская книга, 2000. – 463 с. – (Книга света; Университетская б-ка: Философия).
7. Хайдеггер М. Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер; [пер. с нем. В.В. Библихин]. – М.: Республика, 1993. – 447 с.
8. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер; [пер. с нем. В.В. Библихин]. – Х.: Фолио, 2003. – 503 с.

References

1. Bodrijjar Zh. Soblazn / Zh. Bodrijjar; [per. s franc. A. Garadzi]. – M.: Izd-vo Ad Marginem, 2000. – 318 s.
2. Jonas G. Princyp vidpovidal'nosti. U poshukah etyki dlja tehnologichnoi' cyvilizacii' / G. Jonas; [per. z nim. A. Jermolenko, V. Jermolenko]. – K.: Libra, 2001. – 400 s.
3. K'erkegor S. Strah i trepet / S. K'erkegor. – M.: Respublika, 1993. – 354 s.
4. Lipovecki Zh. Jera pustoty. Jesse o sovremenom individualizme / Zh. Lipovecki; [per. s franc. V. V. Kuznecova]. –

SPb.: “VLADIMIR DAL’”, 2001. – 330 s.

5. Sartr Zh. P. Bytie i nichto: opyt fenomenologicheskoi ontologii / Zh. P. Sartr; [per. s franc. V. I. Koljadko]. – M.: Respublika, 2004. – 639 s.

6. Tillih P. Sistematiceskaja teologija: v 3–h t. T.1–2 / P. Tillih; [per. s nem. T. Lifinceva, O. Gazizova, V. Oshero]. – SPb.: Universitetskaja kniga, 2000. – 463 s. – (Kniga sveta; Universitetskaja b–ka: Filosofija).

7. Hajdegger M. Vremja i bytie: stat'i i vystuplenija / M. Hajdegger; [per. s nem. V. V. Bibihin]. – M.: Respublika, 1993. – 447 s.

8. Hajdegger M. Bytie i vremja / M. Hajdegger; [per. s nem. V. V. Bibihin]. – H.: Folio, 2003. – 503 s.

Myasnykova N. O., PhD, Associate Professor of Sociology and Social Work at the Private higher educational institution “Kharkiv Institute of Ecology and Social Protection” (Ukraine, Kharkiv), tala832007@mail.ru
Fear and temptation as determinants of responsibility (philosophical analysis)

The aim of the article is the analysis and comparative characteristics of fear and temptation as a determinant of responsibility within the philosophical discourse. In the article there is being analyzed the essence of the fear phenomenon in existential philosophy with extrapolation to the realities of the present. It is stated that to take the fear, that is to take the responsibility for one's own life, to be an author. As the experience of fear is a very hard process, in which a person remains alone in front of nothingness, this feature makes possible the acquisition of existence. The particular attention is paid to the ideas of Mr. H. Jonas regarding the heuristics of fear. There is being presented the analysis of the essence of temptation in postmodern philosophy. It is noted that in postmodern society the responsibility must seduce in order to be effective. It is concluded that it was temptation in conditions of uncertainty, fluidity of the world, permanent challenges, which is especially powerful determinant of responsibility, because the temptation does not belong to the ranks of the real, it never belonged to the field of strength and power relations, it is stronger than all of it. Responsibility seduces with the moment of exclusivity of being, with the movement to the authenticity, with the possibility of generating meaning.

Keywords: fear, temptation, responsibility.

Мясникова Н. А., кандидат философских наук, доцент кафедры социологии и социальной работы, Частное высшее учебное заведение “Харьковский институт экологии и социальной защиты” (Украина, Харьков), tala832007@mail.ru

Страх и соблазн как детерминанты ответственности (философский анализ)

Целью статьи является анализ и сравнительная характеристика страха и соблазна как детерминант ответственности в рамках философского дискурса. В статье осуществлен анализ сущности феномена страха в экзистенциальной философии с экстраполяцией на реалии современности. Указано, что принять страх – это и есть взять на себя ответственность за свою жизнь, быть автором. Поскольку переживание страха – это весьма тяжёлый процесс, в котором человек остаётся одиноким перед небытием, благодаря этому становится возможным обретение экзистенции. Особое внимание уделено идеям Г. Йонаса относительно эвристики страха. Представлен анализ сущности соблазна в постмодернистской философии. Отмечено, что в обществе постмодерна ответственность должна соблазнять, чтобы быть действительной. Сделан вывод, что именно соблазн в условиях неопределённости, текучести мира, постоянных вызовов является особым действительным детерминантом ответственности, поскольку соблазн не принадлежит строю реального, он никогда не принадлежал области силы и силовых отношений, он сильнее всего этого. Ответственность соблазняет моментом эксклюзивности бытия, движения к аутентичности, возможностью порождения смысла.

Ключевые слова: страх, соблазн, ответственность.

* * *

УДК 130.122

Башкесва О.М.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, ДВНЗ “Український
державний хіміко-технологічний університет”
(Україна, Дніпропетровськ), iv.ishchenko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИМВОЛІВ У ПЕРІОД “МЕНТАЛЬНИХ РЕВОЛЮЦІЙ”

Досліджуються особливості функціонування символів як основного способу подання архетипу, зокрема солярної символіки, в сучасних умовах. Показано, що зміни ментальних моделей сучасної людини у період “ментальних революцій” проявляються у вигляді символів, які стають активними факторами соціальних трансформацій. Актуалізуються базові архетипи, серед яких – солярний архетип, що пов'язано з пошуком відповідності “старих” і

“нових” символів ментального простору суб’єктів характеру і масштабу завдань, поставлених часом.

Ключові слова: “ментальні революції”, символи, архетипи, сонце, спосіб мислення, свідомість.

Сьогодні, у новому тисячолітті нової ери наше суспільство знову перебуває в стані пошуку нової парадигми розвитку. Для сучасної людини, що живе в умовах науково-технічного прогресу і швидко мінливого світу, соціально-економічної та релігійної нестабільності, зміни ментальних моделей можуть набувати характеру різкої, фундаментальної зміни відносин, корінного перелому в ментальності, тобто “ментальної революції”; вони проявляються у вигляді корінних, глибоких, якісних змін глибинних структур мислення, свідомості, способу мислення, поведінки людей. Тому великий інтерес викликає питання про відповідність “старих” і “нових” символів ментального простору суб’єктів характеру і масштабу завдань, поставлених часом. Символи належать до найважливіших феноменів культури. Масово-інформаційні процеси глобального світу актуалізують питання самоідентифікації в суспільстві “реального віртуального простору”. Сучасне використання комп’ютерних технологій радикально змінює особливості ментального простору. Надмірність інформації призводить до нівелювання символу, суб’єкт занурюється в простір знаків: все більше і більше інформації і все менше і менше сенсу.

У постіндустріальному суспільстві проблема символу все частіше стає предметом міждисциплінарних досліджень філософів, політологів, лінгвістів, психологів, культурологів тощо. Вагомий вплив на дослідження цієї теми надала теорія К.Г. Юнга про існування колективних архетипів, які мають загальну природу, а основним способом подання архетипу є символ.

Аналіз категорії “символ” у ХХ ст. активно досліджував представник філософії неокантіанства Е. Кассирер, який у “Філософії символічних форм” визначає символ як єдину і абсолютну реальність. Замість того, щоб мати справу з самими речами, людина за допомогою символів веде діалог сама з собою, живе у світі символів, складовими частинами якого є міфи, мистецтво, релігія. При цьому майде не просто про окремих акт, а про постійно прогресуючий процес визначення, який накладає свій відбиток на весь розвиток свідомості [5, с. 25].

Роль символу в ментальному просторі суб’єктів розглядалась у працях “школи Анналів”, зокрема Ж. Ле Гоффом “Цивілізації середньовічного Заходу”. Він звертає увагу, що мислення символами займало велике місце в ментальному оснащенні в цю епоху. Символ нагадував про вищу та приховану реальність. Всередньовічній думці символізм був універсальний, мислити означало вічновідкривати приховані значення, бо прихований світ був священним, а мислення символами було лише розробкою і проясненням вченими людьми мислення магічними образами, притаманного ментальності людей неосвічених [6, с. 308]. Світло символізувало порятунок, краса сприймалась як світло, яке заспокоювало і підбадьорювало, було знаком Бога, а рай сприймався як сходження до світла [6, с. 313-314].

В останні роки актуалізувалися наукові дослідження зокремих аспектів символів. Так, український дослідник В. Ю. Попов (2000) пропонує в якості компонентних елементів ментальності розглядати ментальні символи, стереотипи світобачення і поведінки. Спираючись на методологію психоаналізу, він пропонує вважати критерієм виокремлення “пластів” ментальності ступінь усвідомленості ментальних символів, стереотипів і настанов, причому архаїчно-культурний рівень базується на архетипах, репрезентованих сталими символами й стереотипами [7]. Символіка міфологічного світобачення праукраїнців, зокрема, символів світла, проаналізувала в своїй роботі М.Л. Шумка (2001) [16]. Інтерпретація сакральних символів новими поколіннями на аксіологічних засадах стало предметом розгляду в роботі Т.Б. Захарян (2006) [4]. Аналіз символіки кольорів, її значення для дешифровки прихованих в символі значень та ідеологем свідомості були досліджені В.Ю. Вікторовим (2005) [3].

“Ментальна революція” на рубежі ХХ–ХХІ століть ознаменувалась глобальними змінами в економіці, політиці, ідеології, соціальній структурі суспільства, які супроводжувалися кардинальним переломом у ментальному просторі суб’єктів, в тому числі докорінній зміні ідеалів, цінностей, сенсожиттєвих установок, символів тощо. У періоди глобальних змін змінюються практично всі елементи ментального простору суб’єктів, за винятком глибинних, архетипових, втілених у базових символах. Минають тисячі років, але ми продовжуємо їх зустрічати в різні історичні епохи, які втілювалися в різних релігіях, філософіях, культурах як Заходу, так і Сходу. Одним з найважливіших архетипових символів є образ Сонця, зображення якого зустрічаються вже в епоху первісності в наскальних малюнках в печерах епохи палеоліту. Найбільш розповсюджені символи сходу або заходу сонця.

Сонце – архетипічний символ, який часто зустрічається і в рекламі, і в політиці. Солярні символи можуть слугувати і для додання довіри яким-небудь товарам за допомогою асоціацій. За останні десятиріччя ми були свідками створення нових політичних символів, за допомогою яких легко і швидко здійснювалась комунікація з широкими верствами населення, бо ці символи були зрозумілими на архетипічному рівні, який сягає часів первісності. Мова йде про революційні події у Сербії 1998-2000 рр., Грузії 2003 р., Україні 2004 р., Киргизії 2005 р., “twitter-революцію” в Молдові 2009 р. та інші, де фрейми як сукупності стійких архетипів були використані для створення політичної семіосфери. Солярна символіка була використана українською молодіжною організацією “Пора!” (2004) у вигляді жовтого сонця, що сходить і розсіює своїми променями морок у стилізованому трикутнику. Емблема розміщена на помаранчевому тлі, а цей колір альпесина з давнього часу асоціюється людьми з вогнем і долею. Така символіка передбачає бажання змін [11].

Солярна символіка існувала в семіотичному просторі лютевої революції 1917 року. В ілюстрованому журналі “Вогник” за 1917 р. осяяне сонце, що сходить, стало типовим образотворчим символом революції, яка сприймалась сучасниками в рамках

концепту весни-відлиги, нового життя, звільнення від старого ладу[1].

В сучасних дослідженнях солярної символіки, як правило, акцентується увага на дослідженні атрибутів і символів "взагалі", у сукупності понятійних, образно-перцептивних та аксіологічних ознак: тепло, світло, жовте, яскраве, небо, життя, літо, світить, радість, ясне, гаряче тощо[9].

Сучасні дослідники міфологеми сонця і вогню схильні брати за точку відліку при описі солярних символів і відповідним їм аксіологічних атрибутів етнічне. Так, наприклад, І.Г. Саєвич зазначає, що концепт "сонце" відображає специфіку етнокультурного фрагменту світу, має особливе місце у світосприйнятті українців[9]. Інша дослідниця, Т.М. Федотова, аналізуючи міфологеми вогню та сонця в українській літературі, теж зазначає, що вогняна та солярна символіка сприяють ідентифікації українських світоглядних принципів[12].

Ми повністю поділяємо думку дослідників, що образи-символи сонця беруть початок від часів первісного суспільства (отже, є архетипними), притаманні народній свідомості і сягають недискретних космогонічних міфічних уявлень людини. Але незрозуміло, чому реконструкція солярної символіки сягає історичного пласту епохи язичництва, а не найдавнішого, архаїчного. Так, Т.В. Федотова зазначає[12], що українці-язичники шанували силу вогню й світла, провідним і визначальним архетипом української культури є Світло, а уособленням небесного й духовного світла є Вогонь як його головний вияв – Сонце.

Вагомий внесок в розгляд цієї тематики внесли дослідження О.М.Фрейденберг у ХХ ст. Спираючись на роботи Дж.Фрезера, Е.Тейлора, Г.Узенера, вона робить висновок: образ повинен вивчатися з точки зору генезису уявлень, які його породили. Релігійні уявлення важливі не своїм змістом, але загальним принципом свого виникнення. Всі уявлення створилися міфотворчою свідомістю, яка протилежна іпзнішій, понятійній. Міфологічні образи виникли в доісторії.

Фрейденберг у 1926 р. у статті "Семантика будівлі лялькового театру" розкриває міфологеми, що зумовила подібну конструкцію. Це "сонячно-потойбічний образ". Світле, сонячне, світлове божество поміщається в своєму житлі, закритому місці і таємному місці мороку і смерті, а потім виходить з нього, несучи з собою життя і світло. У таку мутність, яким щодня переймалась давня людина, коли сонце покидає пекло, щоб зійти на небо, укладена схема найпростішого "видовища", "показу". Елементарне, примітивне видовище полягає в "чуді", "диві", на яке "дивуються", в яскравих фарбах і блиску. Мова йде про сюжет, який знає тільки два ходи: явище і зникнення світла, дива, світила. Фрейденберг таке видовище умовно називає "ілюзіоном", вказуючим самим, що примітивна схема видовища зберігається у розвинутій культурі, але в особливих, фольклорних та близьких фольклору, – областях, багатих архаїкою. В цирку і балагані такий фокус, коли з'являється та зникає блискучий предмет, така карусель, на якій виявляються і зникають шатні розфарбовані фігури,

таке уявлення жонглера, в руках якого миготять блискучі тарілки[13].

Обряд римських триумфів у земному вигляді відтворює вихід сонця та захід у своє житло. Сонячне божество, у світлих шатах і вінку, в'їжджає на сонячній колісниці – позолоченому возі, який запряжений четвіркою білих коней. Цар, що втілює це божество, в одязі Юпітера Капітолійського, в'їжджає через середні царські ворота арки, але в'їжджає як переможець, як іста, яка поборолася темну силу темряви в кривавій сутичці; урочисто і радісно в'їжджає він, просувається у пишній процесії по всьому місту і слідує прямо в храм Юпітера. "Хо́да" як метафора сонячної ходи означає те ж саме, що і "перемога"; рухатися по небу сонце може тільки після сутички з нічним мороком. Перемога – це смерть, яка стала життям, це акт життя усвідомлення смерті. Переможець той, хто залишається живим. Смерть життя означає сонце, небо, а смерть – пекло, морок. Таким чином, схід і захід сонця – це життя і смерть усіх людей, усієї природи, і щодня одні й ті ж люди вмирають і оживають.

Тому ми схильні прийняти точку зору О.М.Фрейденберг, К.Г.Юнга і розглядаємо символ сонця не як денного світила, а як сонця, що сходить. Тільки таке сонце є божеством, в момент сходу, а сонце, що піднялося над горизонтом, вже не є божеством. Первісні люди вітали схід сонця, але як тільки сонце піднімалося над горизонтом, благоговіння перед ним зникало, священним є сам момент сходу[17].

Час доби у замовляннях, які формувалися в найглибших символах і структурах тисячоліттями, у зв'язку із сонцем відзначений як "схід", "досвіт". Згідно з ритуальною практикою, найбільш значна і впливова пора сходу сонця, і сонце замовлянь – це передусім ранкове божество [10, с.36, 37, 204].

Юнг зазначав, що на більш високих рівнях розвитку, наприклад, в цивілізації публо, існує справжній культ сонця; люди звертаються до Сонця як до Батька, кажучи: "Ми повинні допомогти нашому Батькові пройти по небу", або "Якщо ми не будемо допомагати йому, то через десять років він вже не зможе піднятися на небо, і світ втрапить своє світло"[17].

Спорідненість з Сонцем стала привілеєм вождів, царів, героїв тощо. Синами сонця іменувалися верховні правителі, герої, цілі народи, що мали астрально-солярне (божественне) походження: (фараони – сини сонця, слов'яни – внуки Дажбога, бога сонця, сонце народжені). Обожнені імператори ставали "Новими Сонцями". Діяльність і сама доля короля невід'ємно пов'язані з долею народу. Усвідомлення зв'язку народу з королем проявляється у тому, що король примножує славу народу і захищає його, народ бореться за короля. "Сила" короля і його роду набуває сакрального характеру і виступає джерелом благополуччя всього народу. Навпаки, загибель короля членів династії неминує тягне за собою загибель всього народу[8, с.66].

Витоки таких уявлень Юнг пов'язує з поняттям "Mana – особистість" – (мудрий старець), який є архетипом мудрості життя. Mana – особистість – це архетип могутньої людини в образі героя, вождя, чаклуна, шамана, святого, повелителя людей і духів, друга Бога. Значення "Mana" величезне і для

мислення сучасної людини. За Юнгом, постійно присутні в мові, але не виражені у ній явно без потреби категорії існують у формах, керівних свідомістю, але самі вони неусвідомлені, і "Mana" відноситься до таких першооснов: це не просто категорія первісного мислення, в нашдніце – первинна форма, втілена в тих, які постійно використовуються в нашій свідомості, таких, як сутність, причина [18, с.165].

Формування символіки архаїчних уявлень про сонце і правителя сягає первісності і простежується аж до сьогодення. На території сучасної України, починаючи з IV-III тис. до н.е. жили предки іранців і індійців-індоаріїв, які склали один народ протоіндоіранців. Протягом століть сталого, незмінного способу життя протоіндоіранці формували таку стійку релігійну традицію, що елементи її збереглися до наших днів у їхніх нащадків. Звернемось до первісного базового шару ментальних уявлень, які були ними сформовані ще в палеоліті, оскільки вони глибоко пронизують релігійні вірування народів, що ведуть від них походження.

Протоіндоіранці вважали, що існує закон природи, згідно з яким сонце рухається рівномірно, відбувається зміна сезонів і тим самим забезпечується порядок всього існуючого в світі [2, с.15]. Цей закон був відомий індоарійцям як "рта" (аша), що керує поведінкою людини. Істина, справедливість, вірність і сміливість – якості, притаманні людині. Чеснота – природний порядок речей, а порок і зло – його порушення. Аша – це "порядок" – там, де мова йде про матеріальний світ; "істина", "справедливість", "праведність" – там, де йдеться про моральність. Ахура-Мазда – Господь мудрості – верховне божество, втілення мудрості. Найважливішими етичними принципами були правда, справедливість, вірність, чистота, працьовитість, миролюбність і смиренність, співчуття [2, с. 14-52].

На території України протоіндоіранці належали давньоямної культурно-історичної спільності – першого великого об'єднання племен Східної Європи (від Приуралля до Подунав'я) в епоху ранньої бронзи, пов'язаного цілісністю заселеної території, домінуванням загальних генетичних компонентів (протоіндоіранці) у створенні матеріальної і духовної культури (керамічні форми, їх орнаментация, поховальний обряд), єдиним рівнем соціально-економічного розвитку, близькістю релігійних уявлень і системи соціальних відносин [15, с.5]. У ямних племен спостерігаються сліди вогняного ритуалу, залишки багать [15, с. 15-16]. У 2-й половині IV тис. до н.е. почали споруджуватися кургани, які пов'язані з культом Сонця. З цього часу на протязі декількох тисячоліть, аж до XIII ст. н.е. кургани були однією з головних форм похоронного спорудження степового і лісостепового населення. Племена ямної культури зайняли значну частину території племен культури Трипілля у 1-й половині III тис. до н.е. Однак протиріччя у відношенні до Сонця не було, бо світогляд трипільців як сонцепоклонників добре відомий. Основну масу населення території України тоді становили представники різних груп індоєвропейців [14, с.10-11]. В I тис. до н.е. йшов процес формування предків слов'ян, як однієї з гілок індоєвропейських народів. Саме тому

найдавніші божества у ранніх племен багато в чому співзвучні.

Базові архетипи, серед яких – солярний архетип, універсальні для усього людства. З одного боку, архетип – це стійка структура, що пов'язано з базовими цінностями, які не втрачають значення для культури. З іншого боку, ця структура має потенціал розвитку. Популярність солярної символіки полягає насамперед в зрозумілості образу, і мова тут не йде про те, щоб побачити "сонце взагалі", "правителя взагалі", мова йде про сенсожиттєвий алгоритмі дії, сюжет. Вранці Сонце=Бог, оскільки ще один день дає можливість життя. Тому потрібно допомогти нашому сонцю=богу=батькові, – пройти по небосхилу. Син Бога=Mana-особистість, вождь, шаман, він же правитель, цар, батько народу, король, президент. В епоху "ментальних революцій" актуалізуються символічні прояви архетипових образів, у тому числі символ синкретичного зв'язку короля (президента, політичного лідера) з народом, що означає формулу: вождь+народ=благополуччя, здоров'я, достаток. Втрата атрибутів і рис сина сонця спричиняє втрату зв'язку з народом, його довіру, і навпаки: саме життя, здоров'я і благополуччя народу взаємозалежне з наявністю високоморальної Mana-особистості, відповідної атрибутивним рисам Сонця.

Список використаних джерел

1. Аксенов, В. Об одной историографической ошибке или к вопросу о визуальной семантике российских революций [Текст] / В. Аксенов // Ейдос.-К.: Ін-т історії України НАН України, 2013.- Вип. 7.-С. 233-243.
2. Бойс, М. Зороастрийці. Веровання и обычаи [Текст] / М. Бойс; пер. с англ. И.М. Стеблина – Каменского – М.: Наука, 1988. – 303 с.
3. Викторов, В.Ю. Социокультурная природа цветовой символики [Текст]: автореф. дис. ...канд. филос. наук: 09.00.11/Викторов Вячеслав Юрьевич; Тверская государственная сельскохозяйственная академия. - Тверь, 2005. - 16 с.
4. Захарян, Т.Б. Сакральный символ в языке религии [Текст]: автореф. дис. ...канд. филос. наук: 09.00.13/Захарян Татьяна Борисовна; Уральский государственный университет им. А.М. Горького. - Екатеринбург, 2006. -25с.
5. Кассирер, Э. Философия символических форм [Текст]. В 3т. Т.1. Язык/Эрнст Кассирер. -М., Спб.: Университетская книга, 2002.-272 с.
6. Ле Гофф, Ж. Цивилизация средневекового Запада [Текст]/ Ж. Ле Гофф; пер. с франц. Е.И. Лебедевой [и др.]-М.: Прогресс, 1992. – 376 с.
7. Попов, В.Ю. Український господарський менталітет: сутність і трансформації [Текст]: автореф. дис. ...канд. філос. наук: 09.00.03/Попов Володимир Юрійович; Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.-К., 2000.-17с.
8. Ронин, В.К. Франки, Вестготы, Лангобарды в VI-VIII вв.: политические аспекты самосознания [Текст]/ В. К. Ронин // Одиссей.-1989.-С. 60-76.
9. Саєвич, І.Г. Концепт "сонце" в українському лінгвокультурному просторі [Текст]/ І.Г. Саєвич // Studia methodologica. – 2011.-Вип. 31.-С. 58-61.
10. Українські замовляння [Текст]/ Упоряд. М.Н. Москаленко; авт. передм. М.О. Новікова.-К.: Дніпро, 1993.-309 с.
11. Федорченко, С.Н. Технологія створення політичної символіки "цветных революцій": мировой опыт [Електронний ресурс]/ Федорченко С.Н. // Вестник Московского государственного областного университета.- 2012.-№ 4.-С. 135-155.- Режим доступа: www.evestnik-mgou.ru.
12. Федотова, Т.В. Міфологеми вогню та сонця в українській літературі: інтерпретаційні моделі [Текст]: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 /Федотова Тетяна Володимирівна; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка.-К., 2006.-18с.
13. Фрейденберг, О.М. Семантика постройки

кукольного театру [Текст] / О.М. Фрейдберг // Миф и театр / сост. Н.В. Брагинская.-М.: ГИТИС, 1988.-С. 13-35.

14. Чмихов, М.О. Хронологія археологічних пам'яток епохи міді-бронзи на території України [Текст] / М.О. Чмихов, І.Т. Черняков. – К. : НМК ВО, 1988.-180 с.

15. Шапошникова, О.Г. Ямна культура-історическая область (Южнобугский вариант) [Текст] / О.Г. Шапошникова, В.Н. Фоменко, Н.Д. Довженко. – К. : Наукова думка, 1986.-Вып. В 1-3.-160 с.

16. Шумка, М.Л. Символізм у філософській культурі України [Текст]: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.05 / Шумка Михайлина Леонідівна; Львівський національний університет імені Івана Франка.-Львів, 2001.-29 с.

17. Юнг, К.Г. Опіцин де Каністрис: заключительная лекция [Электронный ресурс]. -Режим доступа: <http://castalia.ru/eranos-perevody/1818-eranos-1943-opitsin-de-kanistris-zaklyuchitelnaya-lektsiya-kyunga-eranos-askona-1943-g.html>

18. Юнг, К.Г. Психология и религия [Текст] / К.Г. Юнг // Архетип и символ / К.Г. Юнг; пер. с нем. А.М. Руткевича.-М. : Ренессанс, 1991. - С.129-202.

References

1. Aksenov V. Ob odnoy istoriograficheskoy oshibke ilikvoprosuovizualnoysemantikerossiyskihrevolyutsiy [Текст] / V. Aksenov // Eydos.-К.: In-tlorstoriYiUkrayiniNANUkrayini, 2013.-Vip. 7.-S. 233-243.

2. Boys, M. Zoroastriysiy. Verovaniya i obyichai [Текст] / M. Boys; per. s angl. I.M. Steblina – Kamenskogo – M. : Nauka, 1988. – 303 s.

3. Viktorov, V.Yu. Sotsiokulturnaya priroda tsvetovoy simvoliki [Текст]: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk: 09.00.11 / Viktorov Vyacheslav Yurevich; Tverskay gosudarstvennaya selskokozyaystvennaya akademiya.-Tver, 2005.-16 s.

4. Zaharyan, T.B. Sakralniy simvol v yazykereligi [Текст]: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk: 09.00.13 / Zaharyan Tatyana Borisovna; Uralskiy gosudarstvenniy universitetim. A.M. Gorkogo. -Ekaterinburg, 2006.-25s.

5. Kassirer, E. Filosofiyasimvolicheskikh form [Текст]. V 3t. T.1. Yazyk/Ernst Kassirer. -M., Spb.: Universitetskayakniga, 2002-272 s.

6. Le Goff, Zh. Tsvivilizatsiyasrednevekovogo Zapada [Текст] / Zh. Le Goff; per. s frants. E.I. Lebedevoy [i dr.]-M.: Progress, 1992. – 376 s.

7. Popov, V.Iu. Ukrainskiy hospodarskiy mentalitet: sutnist i transformatsii [Текст]: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.03 / Popov Volodymyr Yuriyovych; Instytut filosofii imeni H.S. Skovorody NAN Ukrainy.-K., 2000.-17s.

8. Ronin, V.K. Franki, Vestgotyi, Langobardy v VI-VIII vv.: politicheskiaspektyisamosoznaniya [Текст] / V. K. Ronin // Odissey.-1989.-S. 60-76.

9. Saievych, I.H. Kontsept "sontse" v ukrainskomulinhvokulturnomuprostori [Текст] / I.H. Saievych // Studiamethodologica -2011.-Vyp. 31.-S. 58-61.

10. Ukrainski zamovlianni [Текст] / Uporiad. M.N. Moskalenko; avt. peredm. M.O. Novikova.-K.: Dnipro, 1993.-309 s.

11. Fedorchenko, S.N. Tehnologiiisozdaniyapoliticheskoy simvoliki "tsvetnyihrevolyutsiy": mirovoyopyit [Elektronnyy resurs] / Fedorchenko S.N. // Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. - 2012.-# 4-C. 135-155.- Rezhim dostupa: www.evestnik-mgou.ru

12. Fedotova, T.V. Mifolohiyavohniutasontsia v ukrainskii literaturi: interpretatsii i modeli [Текст]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01 / Fedotova Tetiana Volodymyrivna; Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka.-K., 2006.-18s.

13. Freydenberg, O.M. Semantikapostroykikulnogoteatra [Текст] / O.M. Freydenberg // Mif i teatr / sost. N.V. Braginskaya.-M.: GITIS, 1988.-S. 13-35.

14. Chmykhov, M.O. Khronolohiiarkheolohichnykh pamiatok epokhy midibronzatorytorii Ukrainy [Текст] / M.O. Chmykhov, I.T. Cherniakov. – К.: НМК ВО, 1988.-180 с.

15. Shaposhnikova, O.G. Yamnaya kulturno-istoricheskaya oblast (Yuzhnobugskiy variant) [Текст] / O.G. Shaposhnikova, V.N. Fomenko, N.D. Dovzhenko. – К.: Naukovadumka, 1986.-Vyip. V 1-3.-160 s.

16. Shumka, M.L. Symvolizm u filosofskii kulturi Ukrainy [Текст]: avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: 09.00.05 / Shumka Mykhailyna Leonidivna; Lvivskiy natsionalniy universitet imeni Ivana Franka.-Lviv,

2001.-29 s.

17. Yung, K.G. Opitsinde Kanistris: zaklyuchitelnaya lektsiya [Elektronnyy resurs].-Rezhim dostupa: <http://castalia.ru/eranos-perevody/1818-eranos-1943-opitsin-de-kanistris-zaklyuchitelnaya-lektsiya-kyunga-eranos-askona-1943-g.html>

18. Yung, K.G. Psihologiya i religiya [Текст] / K.G. Yung // Arhetip i simbol / K.G. Yung; per. s nem. A.M. Rutkevicha.-M.: Renssans, 1991.-S.129-202.

Bashkeyeva O. M., PhD in philosophy, Ukrainian State University of Chemical Technology (Ukraine, Dnepropetrovsk), iv.ishchenko@gmail.com

Features of the functioning of symbols in the period of "mental revolution"

Examines the features of functioning of symbols as the main means of expression of the archetype, in particular, solar symbols, in modern conditions. It is shown that changes in mental models of modern man during the "mental revolution", manifested in the form of a symbol, which become active factors of social transformation. Updated basic archetypes, among them solar archetype, which is associated with the matching "old" and "new" characters mental space of entities to the nature and scale of the tasks set.

Keywords: "mental revolution", symbols, archetypes, sun, thinking, consciousness.

Башкеєва Е. Н., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, ДВНЗ "Український державний хіміко-технологічний університет" (Україна, Дніпропетровськ), iv.ishchenko@gmail.com

Особенности функционирования символов в период "ментальных революций"

Исследуются особенности функционирования символов как основного способа выражения архетипа, в частности, солнечной символики, в современных условиях. Показано, что изменения ментальных моделей современного человека в период "ментальных революций", проявляются в виде символов, которые становятся активными факторами социальных трансформаций. Актуализируются базовые архетипы, среди которых – солнечный архетип, что связано с поиском соответствия "старых" и "новых" символов ментального пространства субъектов характеру и масштабу задач, поставленных временем.

Ключевые слова: "ментальные революции", символы, архетипы, солнце, способ мышления, сознание.

* * *

УДК 1:124.2:316.62:316.662

Мельник Ю. М.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології, філософії та права,
Одеської національної академії харчових технологій
(Україна, Одеса), ymelnik@mail.ru

СМІСЛОЖИТТЄВА ПРОБЛЕМАТИКА В ЕКЗИСТЕНЦІЇ ЛЮДИНИ

Однією з глибинних констант життєдіяльності є пошук людиною стійкої платформи для здобуття щастя, яке виступає головною суб'єктивною домінуючою втілення особистісного покликання.

Тому метою статті є цілісний філософсько-антропологічний аналіз концепцій осмисленої життєдіяльності людської екзистенції з позицій феліцитарності та прогресивного розвитку соціокультурності людини. В статті використано ряд методів, зокрема аналітичний та експлікаційний методи. Криза смислу життєдіяльності як окремої людини, так і людства в цілому, у сучасному соціокультурному просторі придбає планетарний характер і вперше за всю історію ставить людство на межу виживання, що визначає особливу необхідність глибокого і всебічного філософсько-антропологічного аналізу та узагальнення даної проблеми, а також формулювання способів її рішення.

Смисложиттєва проблематика привертала увагу видатні розуми людства з найдавніших часів. Заратустра, Мойсей, Будда, Конфуцій, Лао-цзи, Ісус Христос, Мухаммед будували концепції, що виводять сенс життя за її межі. Також враховуючи, що самі вищі духовні цінності людини, засновані на аскетизмі та альтруїзмі, по суті й утворюють той ціннісний сплав, який можна назвати смисложиттєвим, доводиться визнати, що в основі глибини та якості життєдіяльності та самореалізації людини лежить її вольовий характер.

Ключові слова: життєдіяльність, екзистенція людини, смисл життя, цінності, антропологія.